

УДК 377.1

Віолета Скульська, кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник проблемної науково-дослідної лабораторії професійного навчання безробітних Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, м. Київ

МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ БЕЗРОБІТНИХ: ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ

Стаття присвячена проблемі методів професійного навчання безробітних. Автором досліджуються основні підходи щодо їх вибору з урахуванням мети, особливостей безробітних як суб'єктів навчання та їх індивідуальних освітніх потреб.

Ключові слова: активні і традиційні методи професійного навчання безробітних.

Табл. 2. Літ. 5.

Вioletta Skulska, кандидат педагогических наук, ведущий научный сотрудник проблемной научно-исследовательской лаборатории профессионального обучения безработных Институт подготовки кадров Государственной службы занятости Украины, г. Киев

МЕТОДЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ БЕЗРАБОТНЫХ: ОСОБЕННОСТИ ВЫБОРА

Статья посвящена проблеме методов профессионального обучения безработных. Автором исследуются основные подходы относительно их выбора с учетом целей, особенностей безработных, как субъектов обучения, их индивидуальных образовательных потребностей.

Ключевые слова: активные и традиционные методы профессионального обучения безработных, выбор методов.

Violeta Skulska, Ph.D. (Pedagogic) Senior Scientific employer of Problematic Research Laboratory of unemployed professional training Training Institute of State Employment Service of Ukraine, Kyiv

METHODS OF PROFESSIONAL STUDIES OF UNEMPLOYED PERSONS: FEATURES OF CHOICE

Article is devoted to the methods of vocational training for the unemployed. The author examines the main approaches regarding their choice with the goals, especially the unemployed, as the subjects of training, their individual learning needs.

Keywords: active and traditional methods of training the unemployed, the choice of methods.

Актуальність проблеми. Особливості безробітних як суб'єктів навчання зумовлені тим, що, в переважній своїй більшості, це дорослі люди, різні за віком, освітою, а також професійним і соціальним досвідом, здобутим в процесі життєдіяльності. Останній не тільки підвищує їх здібності до навчання, але й дозволяє пов'язати його з новими знаннями. Їх індивідуальні потреби носять варіативний характер і зумовлені необхідністю вирішення вітальних проблем через формування умінь, навичок, компетенцій, достатніх для професійної самореалізації в умовах ринку праці [4, 85 – 88]. Одним із способів врахування в навчальному процесі особливостей безробітних та їх освітніх потреб є використання сучасних методів навчання, які дозволяють: а) забезпечити розвиток

здібностей, необхідних для самостійного здобуття частини знань та подальшої неперервної освіти; б) нейтралізувати психологічний бар'єр, пов'язаний з неготовністю переважної більшості дорослих людей визнавати нестачу знань, умінь, компетенцій; в) покращити показники працевлаштування та підвищити здатність цієї категорії дорослих людей після завершення навчання вирішувати економічні, соціальні, морально-культурні проблеми суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній літературі існує достатньо публікацій та наукових праць, присвячених методам професійного навчання. Дослідженням цієї проблеми, зокрема, займаються такі вчені як: Р.С. Гуревич, І.С. Голіяд, П.Г. Лузан, В.М. Манько, Л.В. Нестерова та ін. Стосовно методів освіти

дорослих залишаються актуальними результати наукового пошуку С.І. Змейова, М.Ш. Ноулза, Л.Б. Лук'янової, Н.М. Протасової та ін. Дослідження вчених дозволили збагатити сучасну професійну педагогіку новими методами. Однак, у вітчизняній педагогічній науці практично відсутні дослідження проблеми методів професійного навчання безробітних. Разом з цим саме методи є одним з компонентів методології навчання цієї категорії дорослих людей, елементом процесу навчання, що дає відповідь на питання: "Як вчити?"

Виклад основного матеріалу. Результати емпіричного дослідження показали, що дорослі безробітні, як кандидати на навчання, більш мотивовані, незалежні, цілеспрямовані та зацікавлені в значимій для них навчальній інформації ніж учнівська молодь. Відтак, вони не тільки готові наполегливо і старанно вчитися, але й здатні самостійно визначити, що важливо для їх навчання або ж потребують переконливих аргументів в необхідності знань, які їм пропонуються. Крім цього, безробітні, як дорослі люди, мають високий рівень контролю, що проявляється в готовності нести відповідальність за результати навчання та якнайшвидшому використанні отриманих знань в професійній діяльності.

З'ясовано, що основними чинниками, які деструктивно впливають на готовність безробітних навчатися є: а) недовіра до навчального процесу та його результатів; б) страх критики; в) низький рівень загальноосвітньої підготовки; г) негативний досвід попереднього навчання; д) втрата навчальних навичок; е) догматичний, пояснювально-ілюстративний або імперативний тип навчання. На думку вчених, подолати зазначені проблеми можливо, якщо консультанти та педагогічні працівники навчаються: стимулювати зацікавленість, демонструвати корисність, гарантувати мінімальний ризик, виявляти індивідуальні освітні потреби слухачів та визначати їх в числі пріоритетних. Це сприятиме підвищенню самооцінки, усвідомленню навчання як особисто необхідного заходу, подоланню ситуативних перешкод, забезпеченню ефективної комунікації. Тобто розвиток професійного навчання безробітних, підвищення його ефективності вимагає реалізації в навчальному процесі андрагогічної моделі [2, 84]. Порівняльний аналіз наведено в таблиці 1.

Опитування, зокрема, показало, що більшість педагогічних працівників, які навчають безробітних використовують традиційні методи навчання і практично не обізнані з сутністю андрагогічної моделі [5, 43]. Такий стан, на думку

респондентів, зумовлений як об'єктивними чинниками, зокрема, особистою професійною підготовкою на основі старої парадигми освіти, так суб'єктивними чинниками, в тому числі низьким рівнем поінформованості та мотивації щодо знання методів навчання дорослих.

Результати дослідження показали, що в навчанні безробітних можуть використовуватися як методи, так і методичні прийоми в залежності від виду навчальної роботи. Також з'ясовано, що в процесі навчання, як правило, реалізується декілька методів, які через інтеграцію забезпечують взаємодію викладача і слухачів. У залежності від дидактичних завдань (набуття знань, формування навичок, вмінь, компетенцій; застосування знань; закріплення і перевірка знань та умінь) можуть бути використані як активні андрагогічні, так і традиційні методи, що спочатку дають знання, і тільки після цього алгоритм розв'язання завдань та приклади для їх перевірки. Крім цього їх варто розділити на репродуктивні та проблемно-пошукові (табл. 2).

Варто зазначити, що існують певні особливості щодо застосування традиційних методів в системі професійного навчання безробітних. Так, недоцільне проведення лекції, як системи інформаційних і проблемних питань через монологічну форму спілкування, якщо зміст курсу послідовно викладений в підручнику (навчальному посібнику). У цьому випадку достатньо дати авторську інтерпретацію курсу та залучити до його обговорення слухачів. Стосовно інформаційної лекції, то її зміст варто розглядати як такий, що підлягає обов'язковому засвоєнню. Для лекції – дискусії проблемного характеру процес пізнання слухачів має наближатися до пошукового. Складність її проведення полягає в тому, що дорослі люди з їх високим рівнем контролю, відповідають тільки тоді, коли впевнені у правильності відповіді. У цьому випадку завдання лектора полягає не в передаванні знань, а в залученні слухачів до пошуку шляхів розв'язання суперечностей на основі створення проблемної ситуації. Натомість слухач має мати можливість відновити свої знання за допомогою підручника, комп'ютера, в тому числі за дистанційною формою. Такий підхід сприятиме розумовій діяльності та стимулюватиме пізнавальну активність безробітних.

Для безробітних важливо освоїти навички самоосвіти. Це, з одного боку, дозволяє нівелювати проблему різного досвіду і рівня підготовки слухачів; з іншого – стимулювати певну гнучкість і інтерес до предмету через інтерактивні методи, а також допомогти тим з них,

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз педагогічної та андрагогічної моделей навчання

	Педагогіка	Андрагогіка
Об'єктивні чинники		
Учень/слухач	Об'єкт навчання	Суб'єкт навчання
Я-концепція	Залежність	Незалежність та само скерованість
Досвід	Відсутній або незначний	Значний (кожний слухач є джерелом знань для інших)
Готовність до навчання	соціальний тиск	Завдання щодо виконання соціально значущих ролей
Подовженість в часі	Відкладене в часі застосування	Якнайшвидше застосування результатів
Стиль взаємодії	Авторитарний, формальний, конкурентний	Взаємоповага, співпраця, толерантність
Планування навчального процесу	Здійснює педагог	Спільне планування на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії
Діагностування індивідуальних освітніх потреб	Здійснює педагог	Допомога з боку консультанта/ педагога
Формулювання цілей навчання	Здійснює педагог	Визначаються спільно з слухачем на основі врахування його індивідуальних освітніх потреб
Засвоєння змісту	Логіка викладання предмета визначається педагогом	Формування змісту навчання здійснюється з урахуванням досвіду та потреб слухача
Діяльність	Ретрансляція знань	Навчальна діяльність з використанням методів навчання дорослих
Оцінювання результатів	Здійснює педагог	Здійснюється спільно педагогом і слухачем

які навчаються після тривалої перерви актуалізувати наявні знання. Відтак, постає проблема вибору методів навчання. На думку вчених, основною умовою щодо їх оптимального вибору є врахування функцій різних методів та їх місця в процесі навчання. Обираючи методи необхідно також враховувати, що найкращий метод не дасть педагогічного ефекту, якщо не сприятиме активізації слухачів, не спонукатиме їх до активної пізнавальної діяльності та глибокого розуміння навчального матеріалу. Однією з вимог щодо методів професійного навчання є їх різноманітність та можливість включення різних органів: слуху (пояснення, бесіда); зору (демонстрація наочних засобів, проведення лабораторно-практичних занять, показ прийомів і способів виконання робіт тощо). У контексті безробітних особливе місце має бути відведено активним методам навчання, в тому числі таким як: мозкова атака, ігрові методи, тренінги. Потреба та доцільність їх використання визначається комплексом критеріїв: відповідність цілям, завданням, дидактичним принципам, змісту, формам організації навчального процесу, а також

індивідуальним освітнім потребам слухачів. *Мозковий шторм* – це метод групового навчання, що дозволяє спільно розв'язувати проблему. Активізація пізнавальної діяльності досягається шляхом організації дискусії, де слухачі спонтанно висувують різні пропозиції та шукають оптимальний спосіб вирішення навчального завдання. Використання даного методу вимагає, щоб для учасників дискусії було створено відповідні умови, які б, з одного боку, стимулювали висунування найбільш сміливих і аргументованих ідей; з іншого – дозволяли проаналізувати кожен з них.

Ігрові методи спеціально створені або пристосовані до мети навчання і є ефективними у разі необхідності моделювання (імітації) професійної діяльності, в тому числі з використанням комп'ютера. Розумінню ідей в іграх допомагають гравці та обговорення результатів після гри. *Дидактична гра*, як активний метод набула широкого розповсюдження в професійному навчанні в 70 – 80 рр. минулого сторіччя. Переваги застосування даного методу в навчанні безробітних полягають в тому, що він:

Таблиця 2.

Класифікація методів відповідно до технологій навчання

Види технологій	Характеристика	Організаційні форми	Методи
Репродуктивні	Формування знань, умінь, відтворення навчального матеріалу, формування алгоритмічного та практичного стилю мислення, організація репродуктивної діяльності	Урок-лекція, комбінований урок, урок-екскурсія, урок-семінар типовий урок практичного (виробничого навчання)	Вербальні, наочні, практичні, алгоритмізовані
Проблемно-розвиваючі	Розвиток мислення. Навчання критичному осмисленню навчального матеріалу. Поєднання репродуктивної і продуктивної діяльності	Лекція-бесіда, комбінований урок, урок-екскурсія, урок-конференція, ділова гра, інтегративний урок (бінарний)	Методи проблемно-розвиваючого навчання, формування творчого мислення. Завдання на застосування знань в нетипових ситуаціях, на зміну та складання алгоритмів, на перенесення способів діяльності в нові умови, на створення порівняльних таблиць, систематизацію, класифікацію, аналіз, узагальнення
Евристичні	Формування умінь творчого розв'язування проблем	урок-конференція, ділова гра, інтегративний урок курсова, кваліфікаційна, дипломна робота	Продуктивні методи, завдання на пошук нової інформації для розв'язання проблем, на самостійний пошук шляхів досягнення мети, завдання на використання ЗУН в нових умовах, нетипових ситуаціях

а) ефективний у разі повторення, закріплення та перевірки знань; б) забезпечує гнучкість та високий виховний потенціал навчального процесу; в) розширює можливість свободи дій як для слухачів так і для викладача/майстра; в) дозволяє останнім чергувати напружену роботу з ігровими паузами, змінювати темп діяльності та попереджувати втому слухачів. *Ділова гра* передбачає імітацію конкретних умов і процесів трудової діяльності, моделювання виробничої ситуації. При цьому основна увага зосереджена на інструментальному аспекті. *Рольові ігри* передбачають виконання слухачем конкретної ролі і є доцільними в навчанні безробітних основам налагодження міжособистісних стосунків, в тому числі з роботодавцями.

Особливе місце в професійному навчанні безробітних має бути відведено тренінгам. Даний метод об'єднує інноваційні технології та відповідний консультативний і психологічний супровід і дозволяє безробітним: а) засвоїти та

розширити знання; б) розвинути та вдосконалити організаційні і комунікаційні здібності; в) сформувати і закріпити мотивацію до навчання; г) забезпечити умови для прискореного розвитку необхідних професійно-важливих та особистісних якостей, в тому числі через засвоєння технологій і поведінкових стратегій, необхідних для якісного виконання професійних функцій; д) відпрацюванням прийомів практичної діяльності.

Важливим аспектом щодо вибору методів навчання безробітних є моніторинг ефективності тих, що використовуються консультантами/педагогічними працівниками за такими критеріями як: а) організаційна культура; б) формування філософії навчання дорослих для потреб ринку праці; в) соціально-психологічні та педагогічні умови реалізації принципів навчання дорослих; г) ефективність механізму суб'єкт-суб'єктної взаємодії; д) можливість розвитку педагогічної майстерності; е) підтвердження цінності навчальних програм.

На основі вище визначеного можна зробити такі висновки.

1. Формування компетенцій, затребуваних ринком праці потребує використання в процесі професійного навчання безробітних сучасних методів як елемент педагогічної діяльності, що співвідноситься з реальними можливостями слухачів та викладачів та спиратися на ті сторони педагогічної майстерності, які дають найбільший ефект.

2. У науковій педагогічній літературі існує значна кількість визначень щодо методів професійного навчання. Це: прийоми і способи викладання та учіння [1, 492]; б) спосіб взаємодії викладача/майстра виробничого навчання з учнями, спрямований на оволодіння останніми знаннями, уміннями, навичками, їх виховання і розвиток [3, 168]. Разом з цим не розкрито сутність методів професійного навчання безробітних. На нашу думку, – це сукупність взаємопов'язаних способів спільної діяльності викладача/ майстра (інструктора виробничого навчання) з дорослими слухачами, за допомогою яких досягається оволодіння останніми знаннями, уміннями, навичками, формуються і розвиваються компетенції та професійно-важливі якості, необхідні для працевлаштування та подальшого професійного розвитку як кваліфікованого працівника.

3. Підвищення ефективності професійного навчання безробітних потребує використання в навчальному процесі сукупності традиційних та активних методів навчання. Специфіка їх вибору передбачає, що вони мають: а) обиратися з урахуванням виду навчання (професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації), мети, специфіки слухачів та їх індивідуальних освітніх потреб, а також характеру пізнавальної діяльності; б) ґрунтуватися на основних положеннях концепції освіти дорослих

та враховувати соціально-економічні і психолого-педагогічні чинники професійного навчання безробітних; в) відповідати потребам суспільства і особистості щодо професійної компетентності та конкурентоспроможності на ринку праці; г) розроблятися та впроваджуватися з урахуванням провідних ідей особистісно-розвивального, компетентнісного та діяльнісного підходів; д) оновлюватися з урахуванням змін у змісті та характері професійної діяльності, сучасних тенденцій в галузі освіти дорослих. Такий підхід дозволить сформувати у безробітних систему знань, умінь, компетенцій, цінностей з урахуванням реальної соціально-економічної ситуації, а також обрати поведінку, спрямовану на продуктивну зайнятність і неперервний професійний розвиток.

1. Бондар С.П. Методи навчання /Енциклопедія освіти /Академія пед. наук України: гол. ред. Кремень В.Г. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 492 – 494. – [1040 с.]

2. Змеев С.И. Основы андрагогики / С.И. Змеев. Учебное пособие для вузов. – М.: Флинта: Наука, 1999. – 152 с.

3. Профессиональная педагогика: учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. – М.: Ассоциация “Профессиональное образование”, 1997. – 512 с.

4. Скульська В.С. Організація професійного навчання безробітних у професійно-технічних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. / В.С. Скульська – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. – 158 с.

5. Скульська В.С. Особливості підготовки андрагогів в системі професійного навчання безробітних / В.С. Скульська //Ринок праці та зайнятність населення. – 2012. – № 3. – С. 42 – 45.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2013

“Довго сам учишь, якщо хочеш навчати інших. У всіх науках і мистецтва плодом є правильна практика”.

*Тригорій Сковорода
український філософ і поет*

